

EK – 28

SANAYİLEŞMEDE
İNSAN FAKTÖRÜ

SANAYİLEŞİRKEN 4 “İNSAN”IN
ÖYKÜLERİ

Emin İplikçi

fotoğraf

EK – 28

TÜRKİYE’NİN SANAYİLEŞMESİNDE İNSAN FAKTÖRÜ

1 – İKİ “EMİN” ADAMIN ÖYKÜSÜ: EMİN İPLİKÇİ + EMİN YÜMER

Buldanlı iplik tüccarı İsmail Efendi, Allah ona üç erkek evlat verdikten sonra İzmir’e yerleşir. Orta tahsilden sonra oğullarını yurtdışına gönderir. Emin, 23 yaşında Grenoble üniversitesinden elektrik yüksek mühendisi olarak mezun olur, 1927. Kısa bir süre serbest çalıştıktan sonra Ali Çetinkaya’nın Yabancı Şirketler Dairesi Reisi olarak satın alınan imtiyazlı şirketlerin işlemlerini yürüten sorumlu kişidir. Ali Çetinkaya’nın bir gün evlerine gelerek eşinin kürkü olup olmadığını tahkik ettiğini anlatırlar. Varsa, yabancı şirketten rüşvet almış olduğu akla gelebilecektir. Yoktur.

İkinci görevi, 40 yaşında Ankara EGO Genel Müdürlüğüdür. On yıl kalır bu görevde. 14 Mayıs öncesi ve sonrası. DP’nin partizanca davranarak üst düzey memurları değiştirdiği iddia edilir. 1950 CHP Niğde milletvekili adayı Sait Naci Ergin, nasıl görevde kalmış, Hazine Genel Müdürü olmuş ve yıllarca (27 Mayıs’a kadar) müsteşar olarak hizmet etmişse, Emin İplikçi de 1953 yılına kadar EGO genel müdürü olarak çalışmıştır. Bir sonraki durak Petrol Dairesi Reisliği, daha sonra MTA Genel Müdürlüğü, Etibank Genel Müdürlüğü ve 27 Mayıs’ta Sanayi Bakanlığı Müsteşarlığıdır.

CHP’nin çok eleştirdiği Petrol Kanunu’nun hazırlanmasında da çalışan Emin İplikçi 21 Ocak 1953 tarihinde Türkiye’nin ilk rafinerisinin (Batman) sözleşmesini imzalayan bürokrattır – bkz fotoğraf. Bakan Yırcalı ayakta imza törenini seyrediyor.

6 Ocak 1960 günü Sanayi Bakanlığı Müsteşarı bir başka törende konuşurken (ATAŞ temel atma) Başbakan Menderes, Maliye Bakanı Polatkan ve Devlet Bakanı Medeni Berk dinliyorlar – bkz fotoğraf.

4 Ağustos 1961’de kendi isteği ile emekli olan Emin İplikçi, 1977 yılına kadar TPAO, İpraş, Pancar Motor ve Çimhol gibi karma kamu kuruluşlarının yönetim kurullarında, başkan veya başkan vekili olarak görev yapmıştı. Kendisi ile 1971 yılında ÇİMİHOL’de tanışmıştım. ÇİMİHOL, Çimento ve Yan Mamulleri Sanayii Holding A.Ş. adlı bir kuruluş idi. 1970 yılında 100 bin liralık hisse satın almış, daha sonra hisselerimi artırınca özel kesimi temsil görevi bana düşmüştü. Akıllı Mümtaz Zeytinoğlu “Devlete daha fazla para yatırılmaz” deyince yönetim kurulundan istifa etmiş, Emin Bey de görevi bana vermişti. Kendisi ile iki sene çalıştım ve çok şey öğrendim. 1972 yılında Niğde Beton direk fabrikasının

inşaatını Çimhol yaptıracaktı. Bir müteahhit arkadaşımı yönetim kuruluna tanıştırdım. Adam en düşük teklifi verdi ve işi aldı. Birkaç ay sonra da kaçtı gitti. Emin Bey, “Bu adamı bize sen getirdin. Temizle bakalım bu işi” dedi. 650 bin lira zarar ederek, kışın ortasında odun ile suyu ısıtıp beton dökmek pahasına işi bitirdim; Emin Beyin kazığını afiyetle içime sindirerek.

Oğlunun da benzer bir anısı var. 1948 yılının son derece soğuk geçen kış ayları. Annesi ilkokul ikinci sınıfta okuyan Mete’yi Kolej’den almaya gelmiş. Tipi tipi kar yağıyor ayrıca rüzgar, soğuk. Kızılay’a doğru yürürken zorlanıyorlar. EGO Genel Müdürü Emin Bey, makam arabası ile yanlarından geçiyor. Annesi durması için el-kol işaretleri yapmaya çalışırken Emin Bey başını çeviriyor, devletin makam arabası yoluna devam ediyor.

4 Nisan 2003 günü Mete İplikçi ile bunları konuşurken, “Şimdi E.İ.E.’den geliyorum. Bir Emin de onlarda varmış. Babamın da iyi arkadaşı idi. Tek başına Çukurova Elektrik şirketini kurdumuş” diyecek oldum. “Dayım” dedi. Evet, Emin Yümer hem Emin İplikçi’nin uzaktan akrabası hem de kayınbiraderi imiş. Emin Yümer’in öyküsünün 33 Yıl EİE kitabından okuyalım:

İlk dış yardım projesi SARIYAR hidroelektrik santralına aittir. Bu projenin dış finansmanını temin için Yüksek Mühendis Emin Yümer 1940 yılında (23 yaşında, Fransa’da elektrik mühendisliği öğrenimini yeni tamamlamış) Amerika’ya gönderilmiştir... kredi temini uzun bir müddet gecikti.

Emin Yümer, 1952’de kredi meselelerini halletmek ve Seyhan Barajının iktisadi değerini banka ¹ ilgililerine izah etmek için tekrar Amerika’ya gönderildiği zaman daha olumlu müzakereler cereyan etti.

Banka idarecileri, “Biz Türkiye’ye planın dış yardımını temin etsek dahi iç finansman temininde güçlük çekeceksiniz. Para basarak finanse etmeğe kalksanız, enflasyon tehlikesi baş gösterir” dediler.

Emin Yümer, büyük bir cesaretle “Parayı halktan temin ederiz. Anonim şirket kurarız” dedi. Banka idarecileri bu teklifi olumlu karşıladılar. “Bu çok iyi, şimdi oldu” dediler ve hemen anlaşma şartına bu maddeyi kaydetmeyi de ihmal etmediler.

Emin Yümer, memlekete dönüşünde bu cihetleri ilgili makamlara izah etti.

Seyhan’ın iç finansmanı için 28.5 milyon liralık bir anonim şirketin kurulması gerekiyordu. Banka 18 769 000 Dolarlık dış yardımı bu şirketin kurulmasından sonra verecekti.

O sıralarda Bursa milletvekili olan yüksek mühendis Mithat San’ın Çukurova Elektrik Anonim Şirketi’ni kurmak konusunda büyük gayretini burada ehemmiyetle kaydetmek isterim.

¹ Dünya Bankası

Çukurova Elektrik Anonim şirketine özel sektör 14.5 milyon liralık sermaye temin etti. ² Hazine de beş senede ödenmek üzere 14 milyon lira ile içfinansmanı destekledi.

Anonim şirket statüsünü Mekez Bankası Umum Müdürü Osman Nuri Göver ile EİE'den Cemil Gökçen ve Emin Yümer hazırladılar. Merkez Bankası bu şirket için temettü garantisi verdi.

Aynı kitapta (EİE 33 YIL) Emin Yümer anlatıyor:

Washington'da kredi konuşmalarını müteakip sefaretimizde verilen kokteylde Dünya Bankası Umum Müdürü bir aralık bana takıldı:

"Sarı ³ sevgilinizden sonra esmer sevgilinizi de aldınız. Eh... artık gönlünüz oldu" dedi.

Ben de yok..., dedim. Bizim islam dininde dörde kadar müsaade vardır. Onun için benim gönlümde iki tane daha var, şimdi onları almaya çalışacağız: Gediz ve Büyük Menderes, dedim Gülüştük.

Emin Yümer o tarihte (1952) EİE Elektrik Kolu Direktörü idi. Daha sonra Genel Direktör oldu.

Teknik çalışmaları kırklı yılların başlarında tamamlanan Seyhan barajı işte bu şartlarda, halka açık bir anonim şirket olarak kuruldu.

Dünya Bankası ile genç bir bürokrat tartışabiliyor, anonim şirket kurmayı, halktan para toplamayı taahhüt edebiliyordu. Ankara'daki hükümet de ona destek çıkıyor ve ülke o zaman için kocaman bir baraj ve hidroelektrik santral kazanıyordu.

"Kemalizm'i tanımla" deseler aklıma hep Falih Rıfki'nin 1938 yılında ULUS Gazetesi'nde yazdığı başyazıların özeti gelir: Falih Rıfki'ye göre Kemalizm, "İnanmışlığın ruh ve heyecanı"dır.

*

² Para Çukurova'da 24 saat içinde toplanıverdi.

³ Sarıyar ve Seyhan'ın okunuşuna göre İngilizce karşılıklarının ne manaya geldiğini bizden sorup öğrenmişlerdi.

Hamdi Toker'den bir

fotoğraf

2 – BİR “TOK-ER”İN ÖYKÜSÜ: ABDULLAH FEVZİ HAMDİ TOK-ER

“EİE 33 YIL” BAŞLIKLİ KİTAPTAN BİR ALINTI ⁴

1941 Kasım ayında EİE Genel Direktörü A.F. Hamdi TOK-ER yazdıkları:

“Enerji ekonomisinden maksat, kullanılmaları Milli Ekonomi’ye uygun olan enerji kaynaklarının elektrikte kullanılması, Milli Ekonomi’de başka rolleri olan enerji kaynaklarını bu iş için kullanıp israf edilmesini önlemektir.

Taşkömürü, zamanla gelişecek olan kimya endüstrimize ham madde olarak lâzımdır, ocaklarda yakılarak israf edilmemelidir.”

Muharrir bu sıralarda Avrupa’nın kömür israfından misaller vermekte ve fikirlerinden istifade ettiği bir yazarın (Avrupa’da çok bol olan sularını dağlardan ovalara başı boş akıp felâketlere sebebiyet verdiği ve Avrupa su kuvvetinin 5/6’nin kaybolduğuna) işaret ederek **enterkonnekte sistemin** faydalarından bahsetmektedir.

Daha sonra misali memleketimize naklederek:

“Bir gaye olarak bu plân göz önünde bulundurmak faydasız olmamakla beraber, Türkiye için böyle umumi bir elektrik ağı kurulması zamanı gelmediğini de kabul etmek lâzımdır. Böyle bir ağın verimli olabilmesi için nüfus kesafetinin yüksek, endüstrinin gelişmiş ve dolayısıyla enerji istihlâkinin yüksek olması lâzımdır. Memleketimizde ise umumi olarak nüfus kesafeti az ve mesafeler çok uzundur. Bundan ötürü, meselâ muazzam bir enerji kaynağı olan Fırat nehrinden ANKARA, İSTANBUL ve İZMİR’in enerji ihtiyacının karşılanması bugün için verimli bir iş olarak ortaya atılamaz.

Buna mukabil memleketimizin de bazı bölgeleri vardır ki, her birinin kendi başına elektrikleştirilmesi mümkün ve lâzımdır. E.İ.E. İdaresi, kuruluşundan beri bu esaslara göre projeler hazırlamakla meşgul olmuş, bunlardan birinin tatbikine başlanmış, ikisi, ihaleleri yapılabilecek bir şekilde hazırlanmış, üçüncüsünün de üzerinde çalışılmaya başlanmıştır.

Tatbikine başlanan, Çatalağzı mıntıkası elektrik santrali ve hava hatlarıdır. Bu santral Zonguldak kömür havzasının elektrik ihtiyacını karşılayacak, Karabük Demir Sanayine de bağlanarak bu mıntikanın enerji ekonomisine uygun olarak çalışmasını temin edecektir.

Hazır olan projelerden Kütahya Santrali linyit yakacak ve Kütahya’dan İstanbul’a kadar olan bölgenin enerji ihtiyacını karşılayacaktır.

SAKARYA üzerinde ÇAĞLAYIK mevkiinde kurulacak H.E. santrali de Ankara mıntikasının gündün güne artmakta olan elektrik ihtiyacını temin edecektir. Bu iki santralin inşasına **hemen** ⁵ başlanmasını enerji ekonomisi emretmektedir.

Bunlardan sonra, etütleri bitirilip projesi yapılmakta olan Adala H.E. santrali vardır.

Gediz nehri üzerinde kurulacak olan bu santral, hem sulama işlerine yarayacak hem de İzmir’e kadar EGE mıntikasının elektrik ihtiyacını karşılayacaktır.

Bu sebepten ötürü bu santralin de bir an evvel kurulması mühim bir memleket işidir.

⁴ “1941 YILI ÇALIŞMALARI” bölümü

⁵ VURGU BENİM – YIL 1941

Bundan başka Kayseri ve Adana mıntıkları için de iki H.E. santral işi etüt edilmektedir

Yukarıda sayılı altı proje tatbik edilince memleketin enerji davasının büyük bir kısmı enerji ekonomisine ve milli ekonomiye uygun bir şekilde halledilmiş olacaktır.

Bundan sonra da bir taraftan diğer bölgeler ele alınır, diğer taraftan da ihtiyaca göre mevcut mıntika santrallerinin birbirine bağlanması başarılıdır.

Meselâ, ilk olarak Kütahya santrali Çağlayık santraline bağlanır; sonra Çağlayık santrali ANKARA ve KARABÜK üzerinden Çatalağzı santraline bağlanır; daha sonra da Kütahya santrali Adana santraline bağlanır ve bu suretle Batı Anadolu elektrik ağı tamamlanmış olur. Bu sayede sulardan ve linyitlerden azami surette istifade edilir ve taşkömürü istikbalin kimya endüstrisine saklanır.

Belki bugün bunları hülya sayanlar çıkabilir, fakat emin olalım ki bu işler, bir çoklarımızın tahmin ettiğinden daha çok kısa zamanda tahakkuk etmiş bulunacaktır. Cumhuriyet devri bu işleri de başaracaktır."

Abdullah Fevzi Hamdi TOK-ER hakkında EİE 33 YIL kitabında şu bilgiler var:

1891 tarihinde İstanbul'da doğdu. Pederi PTT müdürlerindendi. İlk tahsilini Beyrut Alman okulunda, orta tahsilini Selanik Fransız lisesinde yaptı.

Talat Paşa sadrazam ⁶ olduğu tarihlerde Abdullah Fevzi kendisini ziyaret ederek babasının vefat ettiğini ve okumak için Amerika'ya gönderilmesini rica etti. Talat Paşa (siyasi hayata atılmadan evvel PTT Selanik şubesinde başkatip olarak TOK-Er'in pederinin maiyetinde çalışmıştır) da bu çalışkan genci Amerika'ya yolladı.

Bir müddet sonra birinci cihan harbi çıktı. Kendisine devletin okuma için gönderdiği para kesildi. Abdullah Fevzi, her şeye rağmen tahsiline devam etti ve Columbia Üniversitesini Master of Arts derecesi ile 1917 senesinde bitirdi. Amerika'da bir çok müesseselerde muhtelif mühendislik hizmetlerinde çalıştı.

1934 yılında, Türkiye'nin sanayileşme programında elektrifikasyon için bir yer ayrıldığını ve bu işleri yapmak için ecnebi mütehasıslar celb edilmek istendiğini duyması üzerine o vakit ki İktisat Vekili Celal Bayar'a bir mektup yazarak böyle bir işte vazife almak istediğini bildirdi.

Müracaatı kabul edilen A.F.Hamdi TOK-ER, Elektrifikasyon Bürosu Reisliğine tayin edildi ve hemen yurda hareket etmesi kendisine bildirildi ve 15 Kasım 1934 tarihinde işe başladı. 24 Haziran 1935 tarihinde 2819 sayılı kanunla ELEKTRİK İŞLERİ ETÜT İdaresi'nin kurulması üzerine... EİE Genel Direktörlüğüne getirildi.

Amerika'daki işini bırakıp Türkiye'ye gelen, ülkeyi adım adım gezerek elektrifikasyon projelerini başlatan, enterkonnekte sistemin hayallerini kuran bir Kemalist.

⁶ Başbakan

Özdemir Sabancı'dan bir

fotoğraf

3 – BİR “ÖZ-DEMİR”İN ÖYKÜSÜ: ÖZDEMİR SABANCI

Sadun Tanju'nun “Hacı Ömer” başlıklı kitabında SASA A.Ş.'nin öyküsü

Özdemir “babama nasıl anlatsam” diye geçirdi içinden. Sun’i elyafa dayalı endüstrinin, pamuk ve yün gibi doğal elyaf yanında büyük bir gelişme gösterdiğini anlatmak istiyordu. Hacı Ömer gibi pamukla haşır neşir olmuş bir insana “pamuğun papucu dama atılıyor” demek kolay değildir.

“Baba, dedi Özdemir, şu Çukurova’nın tüm pamuğunu sen alıp satsan, sen işlesen, ister miydin?”

“Ona güç yetebilir mi oğlum” dedi Hacı Ömer.

“Dedi ki yetti, tümü senin elinden geçiyor...”

“Aboooov!” çekti Hacı Ömer.

“İşte şimdi böyle bir iş var baba!”

Hacı Ömer oğluna dikkatle baktı. Fabrikanın boya kimya işlerinin öneminin arttığını görünce, Hacı Ömer tekstil endüstrisinin kimya bilgisi istediğini hemen kavramış, en küçük oğlanı İngiltere’ye kimya tahsiline yollamıştı. Özdemir tatillerde memlekete döndükçe babasına sadece tekstil endüstrisindeki gelişmeleri değil, kimya endüstrisinin teknolojide yarattığı ihtilâli de uzun uzun anlattırdı. Hacı Ömer küçük oğlunun bilgilerini pek can kulağı ile dinlemese de, onun kafasının önemli şeylerle dolu olmasından büyük bir keyif duyardı. Oğlan durmadan dünyanın değiştiğinden, endüstride kullanılan ham maddelerin bile değiştiğinden söz ediyor, yeni makinelerin yeni fabrikaların düşlerini görüyordu.

Hacı Ömer küçük oğlu ile daha başka türlü duygu ilişkileri içindeydi. Bir kez bu tekne kazıntısı, onun olgunluk ve zenginlik çağının ürünü idi. Özdemir doğduğu zaman hayat yolundaki dikenli, uçurumlu geçitleri çoktan arkada bırakmıştı, düzlüğe çıkmıştı. Ev ve iş hayatı varlıklı bir ailenin düzenine ve güvenine kavuşmuştu. Ta küçüklüğünden beri bu hayalci tombalak oğlanı elinden tutar, yanında gezdirirdi. Öbürleri serpilip delikanlılığa ayak basarken Özdemir halâ bir ilkokul çocuğu idi ve yaşlandıkça işlerini yetişkin oğullarına devreden babası ile daha uzun zamanlar bir arada olabiliyorlardı. Hacı Ömer belki de bu en küçüğün düşçülüğünü seviyordu. Özdemir hep bir şeyler bulup anlatır, babasının onu ilgi ile dinlemesi, içinde tatlı duygular uyandırır. Hacı Ömer’in şişman yaşlı kocaman bir adam olması, evde hep babasının şekerinden söz edilmesi küçük Özdemir’in içinde hep “ya babam ölürse!” gibi bir korkuyu canlı tutardı. Oğlan yeryüzünde babasından daha tatlı konuşan, ondan daha anlayışlı ve sevgi dolu birinin bulunabileceğini düşünemezdi. Babam ölürse ben de ölürüm diyerek gece yatağında hıçkıra hıçkıra ağladığı çok olurdu. Baba ile oğul arasındaki ruhsal köprü, Özdemir büyüdükçe daha da güçlendi. Hacı Ömer, çocukları arasında ayırım yapmamaya öteden beri dikkat ederdi. Özdemir’e olan ilgisinin hem en küçük kardeş olmaktan hem de babanın yaşlanmasından doğduğu herkes tarafından doğal sayıldığı için kıskançlık filân olmazdı. Bilâkis, ağabeyler, sert yaratılışlı babaları ile çözümlenecek bazı işlerde bu özel sevgiyi kullanırlar, “Şişt Özdemir babama söyle” diye, küçüğün kulağına bazı istekler fısıldarlardı. Özdemir böylece, hem ağabeyleri tarafından hem de babası tarafından önemsenmenin keyfini sürerek büyüdü; büyüdükçe, yalnızlıktan hoşlanan, tek başına kendine yeten, kendi geleceği ve dünyanın hali üzerinde düşünüp hayal kurmaktan yorulmayan bir delikanlı olup çıktı.

Hacı Ömer, yıllık tatillerde "bakalım bizim oğlan yine ne hayallerle geliyor" diye merakla beklerdi. İşte bu yılın projesi de buydu. Oğlan, "Çukurova'nın tüm pamuğunu" tek elden geçirecek büyüklükte işler düşünmekteydi.

"Neler geçiyor yine aklından, de bakalım hele..." dedi gülerek.

Özdemir:

"Sana hep sentetik elyaf, sun'î iplik filân diyorum ya..." dedi.

"Ee, ne olmuş?" dedi Hacı Ömer.

"Sen bu sentetik elyaf işine benim dediğim gibi bak baba" dedi Özdemir. "Bir fabrika kuruyoruz. Çukurova'nın tüm pamuğunu işlermiş gibi mal çıkarıp satıyoruz..."

Hacı Ömer keyifle oğlunun sırtını yumrukladı:

"Tilkiye sormuşlar, piliç sever misin demişler, güldürmen beni demiş! Madem öyle oğlum, ne duruyoz, hemen fabrikasını kuralım!"

Baba oğul gülüştüler. Özdemir de fabrika hemen kurulmuş işlemeye başlamış gibi neşelenmişti.

"Baba, dedi, şu petrol altın'dan da ileri, biliyor musun?"

"Yoksa petrolcu mu olmağa hevesleniyorsun?" dedi Hacı Ömer.

"Yok canım, dedi Özdemir. Petrolcu olmağa lüzum yok. Kimya öğrenirken insan petrolün ne zengin bir kaynak olduğunu görüp şaşıyor. Senin gençliğinde aklına gelir miydi, pamuğun yerini petrolden yapılan kumaşların alacağı?"

"Fabrikayı kurdun da şimdi bana kumaş satıyorsun he mi?" diye alay etti Hacı Ömer.

"Alayı bırak baba, dedi Özdemir. Bugün bütün kimya sanayinde en önemli yer petro kimyanın. Yani petrol kimyası diye yepyeni bir ilim var, koskoca bir endüstri var bugün dünyada..."

"İyi ya, var dedin inandık..." dedi Hacı Ömer.

"İnanmak yetmez, bilmek lâzım baba" dedi Özdemir.

"Anlat da biz de öğrenelim öyleyse, dedi Hacı Ömer. Sen karnındaki söylemeden benim yakamı bırakmayacaksın, öyle anlaşılıyor."

Özdemir eskiden "babam konuşsa, babam bir şey anlatsa" diye içinden durmadan yalvarırdı. Babasının dünyanın en iyi anlatıcısı olduğuna inanırdı. Şimdi İngiltere'den sonra İsviçre'de doktora sınıfında dünyası çok daha genişledikçe, hep kendisi anlatsın, babası onu dinlesin, "oğlum ne çok şey biliyor, ne iyi yetişmiş" desin, sevinsin istiyordu.

"Senin gençliğinde petrol gaz lâmbalarında yanardı değil mi baba?"

"Nerde? dedi Hacı Ömer. Çıra ne güne duruyor? Gaz lâmbasını ne zaman yaktık, şimdi

hatırımında bir değil. Ama Adana'ya geldiğimde gazla işleyen çiftçi makinaları vardı. Alber Diyab, Corç Lûtfullah filân onlardan satardı. Corç Lûtfullah'ın otomobili bile vardı."

"Ama sen doğduğunda ne Kayseri'de ne de memleketin başka bir yerinde otomobil motomobil yok, baba. Dünyada var ama bizde yok. Daha gelmemiş. Tayyare de yok, Gemi de yok. Sizin bildiğiniz sadece tenekeler içinde dışarıdan gelen, küçük şişelere bakkallardan alınıp idare lâmbalarında yakılan gazyağı."

Hacı Ömer:

"Biz bulunca idare lâmbasında yakardık, siz şimdi varille dünyanın köküne döküp harlatıyorsunuz, etrafı ateşe veriyorsunuz" dedi.

Özdemir:

"Petrol çağı sizin nesille başladı, harlaması parlaması da bize rastladı" dedi gülerek.
"Aman oğlum dikkat edin, dünyayı tutuşturmayın" dedi Hacı Ömer.

Özdemir, babasının ilgisini yakalamıştı:

"Şu petrol dedikleri nasıl bir madde biliyor musun baba? dedi. Bir damlası bile zayi olmuyor. Enerji üretimini ısıtmayı aydınlatmayı bir yana bırak. Makine yağlarını da bir yana bırak. Tarımda kullanılan ilaçların gübrelerin ana maddesi ondan çıkıyor. Her türlü haşereyi yok edici ilaçlar ondan yapılıyor. Deterjanlar, yani sabun yerine kullanılan temizleyiciler ondan çıkıyor. Boya ve vernik yapılıyor. Kozmetik sanayindeki güzellik malzemeleri, gıda maddelerinin muhafazası ve ambalajı, her çeşit ambalaj malzemesi inşaat malzemesi, elektrik ve sıhhi tesisat malzemesi, makine ve motor sanayi, otomotiv sanayi, silah sanayi, kimya sanayi, ev makineleri sanayi, mobilya sanayi, aklına ne gelirse baba, onsuz olamıyor. Gaz, sıvı, katı madde olarak bugün kullanılmadığı yer yok. Kauçuk yapılıyor, demir gibi serleştiği için motor parçaları yapımında kullanılıyor, elyaf haline getirilip kumaş, bez, muşamba oluyor. Harika bir şey baba!"

Hacı Ömer:

"Biz gençliğimizde pamuğu böyle bilirdik, dedi. İplik olur, bez dokunur, yağı çıkar, küsbesi yem olur, gübre olur, sabun olur, barut yapılır..."

"Petrolün yanında solda sıfır..." dedi Özdemir, lâfı olmaz. Petrol bambaşka bir şey!"

"Ama kökü bizde değil" dedi Hacı Ömer.

Özdemir babasına baktı:

"Doğru kökü bizde değil. Ama motorlar makineler otomobiller kamyonlar evler şehirler yollar çiftlikler traktörler artıyor, büyüyor, çoğalıyor, hepsi de petrol istiyor baba. Herkes gibi biz de petrol ithal ediyoruz, işlemek için rafineriler kuruyoruz, rafineri kurdun mu arkasından petrol kimyası, petrol endüstrisi geliyor baba. Para verip satın aldığımız malın her şeyinden yararlanmak bizim marifetimize kalıyor. Bu işleri iyi bilip becerdin mi, kökü sende demektir."

Hacı Ömer: "İyi de, yine de taşıma suylan değirmen döndürmek bu iş" dedi.

Özdemir: "Hem bizde de petrol var baba, bak göreceksin, bu işleri kendi petrolümüzle

yapacağımız günler de gelecek, dedi. Bütün Ortadoğunun altı petrol yatağı, bizde de var. Bugün çıkarılana bakma ilerde zengin yatakları bulacağız.”

Hacı Ömer oğlunun sırtını sevgi ile sıvazladı: “Hele şu okumanı bitir de gel ağabeylerine karış” dedi. Bir süre sustu.

Dünyanın nereye gittiğini iyi kötü ben de görüyorum oğlum dedi.

Geniş bir nefes aldı. Genç olmadığına hayıflanır gibi eliyle geniş bir işaret yaptı:

“Benim gördüğüme, bildiğime aklım yetti” dedi.
Özdemir’in küçüklükten beri bayıldığı gülüşü yüzüne yayıldı.

“Siz de gördüğünüzü bildiğinizi yapacaksınız oğlum!” dedi.

YORUM:

İşte iki “EMİN” adam, bir “TOK-ER” ve bir “ÖZ-DEMİR”.

Sanayileşmeye ve enerji ekonomisine inanmışlığın, o ruh ve heyecanın, gerçek birer temsilcisi idiler. Bu ülkeye büyük hizmetler verdiler, eserler kazandırdılar.

Allah rahmet eylesin.

Nur içinde yatsınlar.

*

Sabancılar ve sanayileşme konusunu noktalamadan Sakıp Sabancı'nın bir

anısına yer vermek istiyorum:

Yıl 1956. Celal Bayar Adana'ya geldi. BOSSA'nın kurdelasını kesmeden kürsüye çıktı.

Söyledikleri şeyler arasında şu sözleri biz Sabancı ailesi hiç unutmayız:

Hacı Ömer, ben sana "Basma fabrikası kur. Çukurova'nın kızlarını giydir. Çukurova'nın kızlarına çeyiz yap" dedim. Beni dinledin. Bu fabrikayı kurdun. Teşekkür ederim. Allah sana uzun ömürler versin.

Böyle hayırlı bir iş yaptığın için, Allah benim ömrümden alsın, sana versin.

Ben (Sakıp Sabancı) bu sözleri duyunca hüngür hüngür ağlamaya başladım. Bu ne anlamlı bir konuşma idi.

Bir cumhurbaşkanı, **sanayileşmeye**, istihdam yaratmaya yürekten inancını nasıl iki cümle ile dile getiriyordu.

Celal Bayar'ın bu iki cümlelik hitabı, **ülkenin geleceğine inanç konusunda** ciltlerle ifade edilebilecek düşünceleri nasıl açıklıkla ortaya koyabiliyordu...

Hacı Ömer bu olaydan *on*, Bayar ise *otuz* yıl sonra vefat ettiler. Bayar, Atatürk'ün talebesi idi. Fabrika kuran, işçi, çalıştıran Hacı Ömer'e teşekkür ediyor, kendi hayatını kısaltmak pahasına ona uzun ömür diliyordu.

İsmet Bozdağ anlatmıştı, Bayar'dan naklen; Atatürk, küçücük bir nahiyenin (beldenin) karanlık bir sokağına belediyenin bir lamba taktığını duyunca çocuk gibi sevinirdi.

Yeter ki Türkiye'de taş üstüne taş konsun. Bkz Ek – 25 Sanayi Bakanı Samed Ağaoğlu'nun Adnan Menderes hakkında yazdıkları.

Sakıp Sabancı'nın bu olayı "100 Yaşında Celal Bayar'a Armağan" adlı kitapta hatırlamış olması anlamlıdır.